

הצור תמים פעלו

הצור תמים פעלו פי כל־דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: (דברים לב ד).¹

רש"י דברים פרק לב ד

הצור תמים פעלו - אף על פי שהוא חזק, כשמביא פורענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא, כי אם בדין כי תמים פעלו:

אל אמונה - לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא. ואף על פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו: ואין עול - אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה:

צדיק וישר הוא - הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם. צדיק מפי הבריות. וישר הוא וראוי להצדיקו.²

אבות דרבי נתן הוספה ב לנוסח א פרק ד

באותה שעה עמד משה בתפילה לפני הקב"ה אמר לפניו: רבש"ע, אני אי אתה מעליני לארץ ישראל הניחני עוד שאחיה בעולם ולא אמות ולא איגנח בעפר. משיב הקב"ה ואמר לו למשה: משה, לא כך כתבתי בתורתך על ידך: "אני אמית אחיה" ואם אין אני ממית אותך בעולם הזה, היאך אני מחיה אותך בעולם הבא? ולא עוד אלא שתעשה תורתך פלסטר, שנאמר: "ואין מידי מציל".³ משיב משה ואמר לפני ה' רבש"ע, אם לא הניחני בעולם כעוף שהוא פורח באויר ומלקט בכל יום מורסנו מן הקרקע ושותה מים הנהרות. אחיה בעולם ולא אמות ולא איגנח בעפר. א"ל רב לך... רב לך שדברת, כבר נגזרה גזרה ונחתם גזר דין. כיון שראה משה הקב"ה שלא נשא לו פנים ולא נתן לו חיים, פתח פיו ואמר: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט".⁴

ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שז

דבר אחר: "הצור תמים פעלו", כשירד משה מהר סיני נתקבצו ישראל אצלו אמרו לו: רבינו משה, אמור לנו מה היא מדת הדין למעלה? אמר להם: איני אומר לכם לזכות את הזכיי ולחייב את החייב, אלא אפילו להחליף בדבר: "אל אמונה ואין עול".⁵

¹ לכאורה, זהו 'פסוק תמים' המבטא את שלטון הקב"ה והנהגתו את העולם כמלך צדיק וישר שכל משפטיו אמת וצדק, ללא שום עוול. וכלשון תהלים לג ד: "פִּי־יְשָׁר דְּבַר־ה' וְכָל־מַעֲשָׂהּ בְּאֱמוּנָה". ובתהלים פט טו: "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוּן כְּסָאֵךְ חֶסֶד וְאֱמֶת יְקַדְּמוּ פְּנֶיךָ". וכך הרי חזרנו וביטאנו בתפילותינו בימי הסליחות והרחמים מאחרי כותלנו. אלא שאין הדברים פשוטים כלל ועיקר ומסתבר שדווקא על פסוק זה, שאנו קוראים אם בשבת שלפני יום הכיפורים ואם בשבת שאחריו (שגם היא שבת תשובה, ראה דברינו [דרשו ה' בהמצא](#) בשבת שובה), נאמרו פירושים ומדרשים בנושא הקשה של גילוי שכר ועונש בעולם שלנו.

² בחלוקת הפסוק לארבעה קטעים ברורים, ובפירושו לכל אחד מהם בנפרד ובמשולב, מתמצת רש"י את הנושא ומה נוסף על דבריו. אך אנחנו נבקש בכ"ז 'לרדת לקומת המדרשים', מהם שאב רש"י, ולשאוב מעט מים מאותן הבארות מהם הוא שאב. ונתמקד בעיקר ברבע הראשון של הפסוק "הצור תמים פעלו".

³ פסוקי שירת האזינו עומדים כנגד משה! האם בשירה עצמה טמון הפתרון לאי כניסת משה לארץ ולאי הסכמתו למיתה?

⁴ ראה מקבילה בדברים רבה פרשת וזאת הברכה פרשה יא סימן י: "באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, אם אין אתה מכניס אותי לא"י הניח אותי בעולם הזה ואחיה ולא אמות. אמר לו הקב"ה למשה: אם לא אמיתך בעולם הזה היאך אחייך לעולם הבא? ולא עוד אלא שאתה עושה תורתך פלסטר שכתוב בתורתך על ידך: ואין מידי מציל. אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע אם אין אתה מכניס אותי לא"י הניח אותי השדה שהן אוכלין עשבים ושותין מים וחיין ורואין את העולם, כך תהא נפשי כאחת מהן. א"ל: רב לך. אמר לפניו רבש"ע ואם לאו הניח אותי בעולם הזה כעוף זה שהוא פורח בכל ארבע רוחות העולם ומלקט מזונו בכל יום ולעת הערב חוזר לקנו כך תהא נפשי כאחת מהן. אמר לו: רב לך! מהו רב לך? אמר לו רב לך אשר דברת. כיון שראה משה שאין בריה יכולה להצילו מדרך המות, באותה שעה אמר: הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. מה עשה משה? נטל את המגילה וכתב עליה שם המפורש. וספר השיר עדיין לא מילא לכתוב, עד שהגיע הרגע שבו ימות משה". הרי שכתובת שירת האזינו מלווה ממש את רגעי האחרונים של משה. פסוקים מסוימים בשירה הם אישיים של משה! והוא ראש לכל המצדקים עליהם את הדין כפי שנראה להלן. על שמונה הפסוקים האחרונים בתורה אומרת הגמרא במסכת בבא בתרא טו ע"א: "עד כאן הקב"ה אומר ומשאו אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשאו כותב בדמע". ואילו עפ"י המדרשים האלה כבר בשירת האזינו, בה מהול עתידו הקשה של העם עם מותו הקרוב של משה, כבר שם: הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע ומצדיק עליו את הדין: "הצור תמים פעלו".

⁵ כשמשוה יורד מההר מבקשים בני ישראל לדעת מהי מידת הדין שם למעלה? איך נצפים מעשי בני האדם כאן על הארץ מלמעלה ואיך הם נשפטים? עונה להם משה: על המקרים הפשוטים שמחייבים את החייב ומזכים את הזכאי, היינו צדיק וטוב לו ורשע שרע לו, שאנו רואים לעתים - על כך אין אני צריך לומר לכם. אלא על החלפת הדבר, שאנו רואים פעמים לא מעטות שצדיק ורע לו ורשע וטוב לו, גם זו 'מידת הדין למעלה', גם זה "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". בתשובה לשאלת העם, מלמד משה את צידוק הדין וקבלת דין שמים, גם כאשר אין אנו מבינים (והרבה יותר מדי פעמים אין אנו מבינים). ועכשיו שהגיעה שעתו של משה למות, הרי זה בבחינת "קשוט מעמך תחילה". מדרש זה 'סוגר' את המדרש הקודם באבחת יד. וראה עוד קהלת רבה ג א: "אילו עמד אחר נביא וחכם לומר (דברים ל"ב) הצור תמים פעלו וגו' אלא משה רבינו, לפי שכתוב בו (תהלים ק"ג) יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו, לזה נאה לומר הצור תמים". נאה דורש נאה מקיים.

מדרש תהלים (בובר) מזמור צב – מזמור שיר ליום השבת

פסוק יד: "להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו". אמרו לו למשה: מי גרם לך שלא ליכנס לארץ? אמר להם: אני גרמתי. אמרו לו: ולא הקב"ה עשה לך? אמר להם: חס ושלוש, אפילו אם רואים שהקב"ה מצדיק את הרשע, ומרשיע את הצדיק, "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול".⁶

ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שז

"הצור תמים פעלו" – הצור, הצייר שהוא צר את העולם תחילה ויצר בו את האדם שנאמר: "וייצר ה' אלהים את האדם" (בראשית ב ז).⁷ תמים פעלו, פעולתו שלימה עם כל באי העולם ואין להרהר אחר מעשיו אפילו עילה של כלום. ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר: אילו היו לי שלוש עיניים ואילו היו לי שלוש ידיים ואילו היו לי שלוש רגליים ואילו הייתי מהלך על ראשי ואילו היו פני הפוכות לאחורי, כמה היה נאה לי!⁸ תלמוד לומר: "כי כל דבריו משפט" – יושב עם כל אחד ואחד בדין ונותן לו מה שהוא ראוי לו. אל אמונה – שהאמין בעולם ובראו. ואין עוול – שלא נבראו בני אדם להיות רשעים אלא צדיקים, וכן הוא אומר: "לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז כט). צדיק וישר הוא, מתנהג בישרות עם כל באי העולם.⁹

דבר אחר: הצור, התקיף. תמים פעלו, פעולתם של באי העולם שלימה לפניו מתן שכרם של צדיקים ומתן פורענותם של רשעים. אלו לא נטלו כלום משלהם בעולם הזה, ואלו לא נטלו כלום משלהם בעולם הזה¹⁰... אל אמונה, – כשם שמשלם לצדיק גמור שכר מצוה שעשה בעולם הזה, לעולם הבא, כך משלם לרשע גמור שכר מצוה קלה שעשה בעולם הזה, בעולם הזה. וכשם שנפרע מרשע גמור על עבירה שעשה בעולם הזה לעולם הבא, כך נפרע מצדיק גמור על עבירה קלה שעשה בעולם הזה, בעולם הזה.¹¹

דבר אחר: הצור תמים פעלו – כשתפסו את רבי חנינה בן תרדיון נגזרה עליו גזירה לישרף עם ספרו. אמרו לו: נגזרה עליך גזירה לישרף עם ספרך. קרא המקרא הזה: "הצור תמים פעלו". אמרו לאשתו: נגזרה על בעלך גזרה לישרף ועליך ליהרג, קראה המקרא הזה: "אל אמונה ואין עול". אמרו לבתו: נגזרה גזירה על אביך לישרף ועל אמך ליהרג ועליך לעשות מלאכה,¹² קראה המקרא הזה: "גִּדְלֵה עֵצֶה וְרַב־הַעֲלִילָהּ אֶשְׁרֵי־עֵינֶיךָ פְּקָחוֹת עַל־כַּלְדַּיִךְ בְּנֵי אָדָם לְתֵת לְאִישׁ כַּדְרֶיךָ וְכַפְרֵי מַעֲלָיו" (ירמיה לב יט). אמר רבי: כמה גדולים צדיקים אלו שבשעת צרתם

⁶ "צורי ולא עולתה בר" קשור עם "הצור תמים פעלו". צידוק הדין לא רק כהשלמה, "אפילו להחליף הדבר", אפילו כשאיננו מבינים, אלא בבחינת "נחפשה דרכינו ונחקורה". והרי "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז כ), לפיכך, תמיד ניתן למצוא סיבה לחטא אצל צדיק (ולזכות אצל רשע). "אני גרמתי" אומר משה. ובהמשך מדרש תהלים שם על "מזמור שיר ליום השבת", מוזכר גם אדם הראשון שהיה, עפ"י המדרש, הראשון לומר את הפרק "מזמור שיר ליום השבת". איזה צידוק הדין קשה יותר, זה שמחפש סיבה "אני גרמתי", או זה שמקבל בהכנעה את הדין ואומר: אינני מבין? ולמה כל זה דווקא במזמור שיר ליום השבת? את עניין השבת נראה גם בהמשך ועד כאן בצידוק הדין של משה.

⁷ ראה דרשת הצייר על פסוק בתפילת חנה בגמרא מגילה יד ע"א: "ואין צור כאלהינו – אין צייר כאלהינו. אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעים, אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה, ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים". מוטיב זה של הצייר הצר פותח במדרשי תנחומא בפרשת תזריע על לידת התינוק. ולגנאי, בפרשתנו על הפסוק: "צור ילדך תשי – היתשתם כוחו של צייר" (פסיקתא רבתי פסקא כד – הדיבור השישי לא תנאף) ויש צור-צייר עוד רבים.

⁸ על קטע זה ראה פיתוח הדרשה בקהלת רבה ב יא על הפסוק "ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות ... את אשר כבר עשוהו ... כביכול הקב"ה ובית דינו עשאוהו, נמנים על כל אבר ואבר משלך ומעמידך על תיקונך". והוא מסיים שם: "ויצר ה' אלהים את האדם מה ת"ל אשר יצר? אלא הצור הוא צייר נאה, כביכול מתגאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וצורה שציירת".

⁹ שלמות הבריאה מביאה לשלמות בהנהגת העולם ובשכר ועונש. פעולתו (פעלו) השלימה של הצור-היוצר-הצייר בריאה, היא בהכרח גם "פעולתו השלימה עם כל באי העולם" וכשם שאין לתמוה ולהרהר למה אין לאדם שלוש עיניים או שלוש ידיים, כך "אין להרהר אחר מעשיו" בהנהגתו של הבורא את העולם. המדרש ממשיך שם בקו חד ותקיף זה גם בדיון מאורעות העולם הגדולים: "הצור, התקיף. תמים פעלו, פעולתו שלימה עם כל באי העולם ואין להרהר אחר מעשיו אפילו עילה של כלום. ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר מה ראו אנשי דור המבול להישטף במים ומה ראו אנשי מגדל שנתפזרו מסוף העולם ועד סופו ומה ראו אנשי סדום להישטף באש וגפרית ומה ראה אהרן ליטול את הכהונה ומה ראה דוד ליטול את המלכות, ומה ראו קרח ועדתו שתבלעם הארץ. תלמוד לומר: כי כל דרכיו משפט – יושב עם כל אחד ואחד בדין ונותן לו מה שראוי לו".

¹⁰ אלו, הצדיקים, לא נטלו (לא קבלו) את השכר שמגיע להם בעולם הזה; ואלו, הרשעים לא נטלו (לא קבלו) את העונש שמגיע להם בעולם הזה. עם שניהם החשבון הסופי הוא בעולם הבא.

¹¹ אלא שכאמור עינינו הרואות שצדיק ורע לו ורשע וטוב לו, והבטחות השכר והעונש, ליחיד ולציבור, לא תמיד מתקיימים, על כרחך שאנחנו צריכים להסבירים שמה שאנחנו רואים בעינינו הוא לא החשבון המלא והמדויק, בפרט אם נכניס לתמונה את העולם הבא. ראה הדיון הקשה על שכר ועונש, צדיק ורשע בגמרא ברכות ז ע"א ובאבות דרבי נתן נוסח ב פרק כב. עניינינו כאן הוא רק להראות שכאשר "הצור תמים פעלו" עובר מהבריאה ונפלאותיה אל הנהגת העולם המוסרית, הדברים כבר אינם כ"כ תמימים ופשוטים ויש צורך במבט נוסף על "הצור תמים פעלו" – הוא צידוק הדין שכבר ראינו אצל משה.

¹² עפ"י המקורות המקבילים, אין מדובר בסתם מלאכה או אפילו במלאכה קשה או בזויה, אלא במלאכת הזנות.

הזמינו שלשה פסוקים של צידוק הדין מה שאין כן בכל הכתובים, כיוונו שלשתם את לבם וצידקו עליהם את הדין.¹³

תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק ד הלכה א

"והמה הומתו בימי קציר בראשונים" (שמואל ב כא ט) כתיב "קציר שעורים". "ותקח רצפה בת איה את השק ותטהר לה על הצור". מהו על הצור? אמר ר' הושעיה: שהיתה אומרת: הצור תמים פעלו.¹⁴

מסכת בבא קמא דף נ עמוד א

תנו רבנן: מעשה בביתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא. שעה ראשונה - אמר להם: שלום, שניה - אמר להם: שלום, שלישית - אמר להם: עלתה. אמרו לה: מי העלך? אמרה להם: זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו. אמרו לו: נביא אתה? אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי: דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו?¹⁵ אמר רבי אחא: אף על פי כן מת בנו בצמא, שנאמר: "וסביביו נשערה מאד" (תהלים נ ג), מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה. ר' נחוניא אמר, מהכא: "אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו". אמר ר' חנינא: כל האומר הקב"ה ותן הוא - יותרו חייו, שנאמר: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט".¹⁶

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה א

"אז ישיר משה ... את השירה הזאת". וכי שירה אחת היא? והלא עשר שירות הן: הראשונה שנאמרה במצרים ... השנייה שנאמרה על הים ... השלישית שנאמרה על הברך ... הרביעית שאמר משה ...¹⁷ החמישית שאמר יהושע ... הששית שאמרה דבורה וברק ... השביעית שאמר דוד, שנאמר: "וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת" (שמואל ב כב א),¹⁸ השמינית שאמר שלמה ... התשיעית שאמר יהושפט ... העשירית לעתיד לבוא שנאמר: "שירו לה' שיר חדש תהילתו מקצה הארץ" (ישעיה מב ז), ואומר: "שירו לה' שיר חדש תהילתו בקהל חסידים" (תהלים קמט א).

¹³ ראה מקבילה לסיפור זה של ר' חנינא בן תרדיון, בגמרא עבודה זרה יח ע"א ושם משתמע שהבת נהגה שלא כשורה, אבל אפילו כך לא הגיע להם עונש קשה כל כך. והסיום שם דומה לסיום כאן: "... בשעה שיצאו שלשתן - צדקו עליהם את הדין, הוא אמר: הצור תמים פעלו [וגו'] ואשתו אמרה: אל אמונה ואין עול, בתו אמרה: גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם וגו'. אמר רבי: [כמה] גדולים צדיקים הללו, שנזדמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין". מה שמסביר את הקטע הלא כ"כ ברור במדרש ספרי "מה שאין כן בכל הכתובים", היינו שהזדמנו להם פסוקים מתאימים במקרא לצידוק הדין (ראה הערה 19 להלן). וראה גם מקבילה במסכת שמחות פרק ח הלכה יב: "וכשנתפס רבי חנינא בן תרדיון למינות, גזרו עליו לשריפה, ועל אשתו להריגה, ועל בתו לישב בקובה של זונות. אמר להם: מה גזרו על אותה עניה? אמרו לו להריגה, קרא עליה, צדיק ה' בכל דרכיו וחסידי כל מעשיו, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא".

¹⁴ מדובר כאן בפרשה הכאובה והקשה של מסירת בני משפחת שאול ע"י דוד לגבעונים כמתואר בשמואל ב פרק כא: "ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני ה' ס ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. ... ויאמר דוד אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכנו את נחלת ה' ויאמרו לו הגבעונים אין לי לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש להמית בישראל ויאמר מה אתם אמרים אעשה לכם: ויאמרו אל המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל גבל ישראל: יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' ס ויאמר המלך אני אתן". ורצפה בת איה משרידי בית שאול ששניים מביניהם הם בין שבעת המומתים (החמישה האחרים הם מבני מיכל) שופכת מים על המומתים ושומרת עליהם קיץ שלם, ביום מפני עוף השמים ובלילה מפני חיות השדה, עד שבאה עונת הגשמים. רק אחרי שדוד שומע את מעשיה של רצפה בת איה הוא מתעורר ומביא את עצמותם, יחד עם עצמות שאול ובניו, לקבר בנחלת בנימין. וכבר הרחבנו בפרשה קשה זו בדברינו [הגבעונים](#) בפרשת נצבים וכאן רק הבאנו סיפור זה כדוגמה קשה שנייה של צידוק הדין.

¹⁵ שחנינא היה חופר בורות, שיחין ומערות עפ"י כל דקדוקי ההלכה. ראה בתחילת הסוגיה שם: "תנו רבנן (תוספתא בבא קמא ו ה): חפר ופתח ומסר לרבים - פטור, חפר ופתח ולא מסר לרבים - חייב; וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות, שהיה חופר ופתח ומסר לרבים. וכששמעו חכמים בדבר, אמרו: קיים זה הלכה זו. הלכה זו ותו לא? אלא אימא: אף הלכה זו".

¹⁶ ראה הסיפור בירושלמי שקלים פרק הלכה א, שם יש הפרדה בין הסיפור של הבן של נחוניא שמת בצמא ובין הבת של "חסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים", ששטפה נהר וניצלה ע"י מלאך בדמות רבי פנחס בן יאיר שטען כלפי הקב"ה: "איפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים?". אבל בגמרא בבלי אוחדו שני הסיפורים ובעקבות זאת שאלו רבים מדוע הבת ניצלה מטביעה במים, בעוד שהבן מת בצמא, אחרי שנחוניא היה עוסק בסיפוק צרכי מים לרבים. ראה שטיינזלץ שם שמביא שני הסברים. כך או כך, משפט הסיום בו טובע רבי חנינא את המשפט החד: "כל האומר הקב"ה ותן - יותרו חייו" המסתמך על הפסוק: "הצור תמים פעלו" - הוא מה שמעניין אותנו. הפסוק מובא, כך משתמע, בהקשר האסון שקרה לבן. וודאי עבר איזו עבירה והקב"ה שמדקדק עם הצדיקים כחוט השערה לא וויתר לו. ויש לקרוא את הפסוק במלואו: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". אבל אם כבר איחד הבבלי את שני הסיפורים שבירושלמי לסיפור מתמשך אחד (שים לב שבירושלמי לא מובא כלל הפסוק: "הצור תמים פעלו") אפשר שהוא מכוון לשני הסיפורים: לסיפור של הבת במובן רך כפי שנראה להלן בחיבור של "הצור תמים פעלו" עם הפסוק בתהלים: "אשרי תמימי דרך". הקב"ה תמים פעלו עם תמימים (בדומה לפיוטים שאמרנו בראש השנה וביום הכיפורים). אך עם הבן, מתגלה הפן השני של הפסוק, הפן הקשה של צידוק הדין ושל "כי כל דרכיו משפט".

¹⁷ שירת האזינו בפרשת השבוע. ראה דברינו [האזינו השמים ותשמע הארץ](#) לפרשת האזינו.

¹⁸ היא הפטרת השבת שאנו קוראים גם בשביעי של פסח ומקבילתה בתהלים יח. שירה שביעית המפטירה את השירה השנייה והשירה הרביעית.

אשירה לה' כי גאה גאה ... אשירה לה' שהוא גיבור ... אשירה לה' שהוא עשיר ... אשירה לה' שהוא חכם ... אשירה לה' שהוא רחמן ... אשירה לה' שהוא דיין, שנאמר: "כי המשפט לאלהים הוא", ואומר: "אלהים נצב בעדת אל" (תהלים פב א), ואומר: "הצור תמים פעלו" (דברים לב ד). אשירה לה' שהוא נאמן, שנאמר: "האל הנאמן וגו'" (דברים ז ט), ואומר: "אל אמונה ואין עול", הא לו נאה גדולה וגבורה ותפארת והנצח וההוד.¹⁹

מכילתא דרבי ישמעאל כי תשא - מסכתא דשבתא פרשה א

"כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא יז). ממה שָׁבַת? מן העבודה, או אף מן הדין? תלמוד לומר "וינפש", מגיד שאין הדין בטל מלפניו לעולם; וכן הוא אומר: "צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך" (תהלים פט טו), וכתוב: "ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו" (תהלים צו ב), ואומר: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט" (דברים לב ד).²⁰

ויקרא רבה פרשת ויקרא, פרשה ב סימן י

ברוך המקום שִׁפָּר עצמו עם הצדיקים הראשונים. אדם העלה שור ע"ג המזבח, שנאמר: "ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס" (תהלים סט לב).²¹ נח קיים מה שכתוב בתורה, שנאמר: "ויבן נח מזבח לה'" (בראשית ח כ). אברהם קיים את התורה כולה, שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי, מצוותי, חוקותי ותורותי" (בראשית כו ה) ... יצחק קיים מה שכתוב בתורה והשליך עצמו לפני אביו כשה זבוח.²² יעקב קיים מה שכתוב בתורה, שנאמר: "ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר וכו'" (בראשית לה ד). יהודה קיים מה שכתוב בתורה ... יוסף קיים מה שכתוב בתורה ... עד שלא נתנה תורה להם והם עשו אותה מאליהם. לפיכך אהבם הקב"ה אהבה גמורה והשוה את שמם לשמו הגדול. עליהם הוא אומר: "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'" (תהלים קיט א), ואומר: "הצור תמים פעלו" (דברים לב ד), ואומר: "האל תמים דרכו" (תהלים יח לא).²³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראה נוסח ברכת אבלים בסידור רב עמרם גאון (הרפנס) ברכת אבלים: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם דיין הרחמים, שופט האמונות, שדננו בדיני אמתו, ככתוב הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, ברוך אתה ה' מנחם אבלים". ראה דברינו [ברכת אבלים](#) במיוחדים.

¹⁹ העולם מלא שירה. לכל דבר יש שירה ועל כל דבר יש לשורר. גם על כך שהקב"ה דיין ונאמן. לפיכך, הגם שתכונות אלה של הקב"ה כבר נאמרו פעמים הרבה בתורה, בפרט בספר דברים, חוזר משה ואומר אותם כשירה: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". כך ייחרתו הדברים בלב ויעלו על לשון בעת המתאימה כמו אצל ר' חנינא, אשתו ובתו.

²⁰ דרשה אחרת של "הצור תמים פעלו", אולי יותר נכון של המשך הפסוק "כי כל דרכיו משפט" הוא שלעולם אין הקב"ה כביכול שובת או נופש או נח מעשיית דין וצדק בעולם. אין שבת מעשיית משפט, דין וצדק, שהרי אלה מושתתים בכסא הכבוד ב"מכון כסאך" (לצד החסד והאמת). מה הייתה ההווה אמינא שהקב"ה כן נח בשבת מהדין כמו מהעבודה? ראה בראשית רבה יא ה בוויכוח בין טורנוסרופוס ורבי עקיבא "מה יום מיומיים? מה שונה יום שבת מכל יום"? ותשובתו של רבי עקיבא מהמן שלא ירד בשבת, מנהר סמבטיון שנח בשבת ומהמתים (אביו של טורנוסרופוס) שלא עולים באוב "כל ימות השבוע אנחנו נדונים ובשבת אנו נחים". ושם מתלגלג הנושא גם לכך שבשבת נושבות רוחות ויורדים גשמים! כאן, הדברים ברורים ביותר. אין שבתה של צדק, משפט ודין ולוא לרגע אחד בעולם. אדרבא, לשבת יש את תוספת הדינים וההלכות והאיסורים שלה. ראה בקטע קודם במדרש שם על חשיבות שמירת השבת "כל המשמר שבת אחת כתקנה, מעלה עליו הכתוב, כאלו שימר כל השבתות מיום שברא הקב"ה את עולמו עד שיחיו המתים, שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם". וכן: "כל המשמר את השבת כאלו עשה השבת, שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת". וכן: "אות היא לעולם. מגיד שאין השבת בטלה מישאל לעולם" ועוד. ועל רקע זה בולטת פתיחת הדרשה שם "ושמרו בני ישראל את השבת. זה הוא שהיה רבי נתן אומר, חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה". "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט", למי ששומר שבת כהלכתה וגם למי שמחלל את השבת מטעם פיקוח נפש. ראה דברינו [חלל עליו שבת אחת](#) בפרשת כי תשא.

²¹ השור המיסטי החד-קרן שקרנותיו קודמות לפרסותיו שאדם הראשון הקריב, עפ"י חז"ל. ראה אבות דרבי נתן נוסח א פרק א, בבלי שבת כח ע"ב, עבודה זרה ח ע"א, חולין ס ע"א ועוד.

²² אולי טוב יותר שקיים מצוות יישוב ארץ ישראל, מצוות התלויות בקרקע והפריש מעשרות כפי שמובא במדרשים רבים.

²³ כבר הארכנו לדון במוטיב האבות שקיימו את התורה בדברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות. ראה גם דברינו [תמים תהיה עם ה' אלונה](#) בפרשת שופטים, שם הבאנו גם את שיר ההלל לתמימי הדרך במדרש תהלים (בובר) מזמור קיט – אשרי תמימי דרך: " ... ואף משה כך אמר לישראל: מבקשים אתם שיהא הקדוש ברוך הוא עמכם? תפסו תמימות של אברהם, שהתמימות יפה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר: תמים תהיה עם ה' אלהיך (דברים יח יג), כמו שהוא תמים, שנאמר: הצור תמים פעלו (דברים לב ד), ותורתו תמימה, שנאמר: תורת ה' תמימה (תהלים יט ח), אף דוד פתח וקילס: אשרי תמימי דרך". ולא באנו כאן אלא לחבר את הדברים עם "הצור תמים פעלו" שבפרשתנו. בבחינת "מה הוא תמים אף אתה תמים" (הרחבה שעשו הראשונים, כד הקמח אמונה, על דברי הגמרא בסוטה יד: "מה הוא מלביש ערומים ... אף אתה הלביש ערומים; הקב"ה ביקר חולים ... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים ... אף אתה נחם אבלים"). תורת ה' תמימה שמתחילה באבות שהיו תמימי דרך וסופה בשירה הקוראת לקבלת האמונה התמימה של "הצור תמים פעלו". ראה גם איך הדרשן "מגניב" במכוון או לא במכוון את הפסוק "האל תמים דרכו" מהפטרות השבת עורכי המדרש מפנים לפסוק בתהלים יח לא, אבל הוא פסוק זהה לחלוטין עם הפסוק המקביל בשמואל ב כב לא.